

אייר התשע"ז

בס"ד

השיעור מוקדש לעילוי נשמת מנחם אביצור בן יהודה אריה ז"ל

"מקרא קדש" - "בכל מושבותיכם"

לפרשת אמור (על פי שיעור של הרב תמיר גרנות)

החוגגים, וגם רעיון זה חוזר כמה פעמים בפרק, למשל "וְשִׁמְחֶתָּ בְּחֶגְדָּא אֶתְּהּ וּבְיָגָד וּבְתֶדֶד וְעֶבְדָּד וְאַמְתָּד וְהַלְוִי וְהַגֵּר וְהַתָּזֵם וְהָאֶלְמָנָה אֲשֶׁר בְּשַׁעְרֶיךָ (י"ד).

כאמור, ישנן פרשיות העוסקות באחד מן המועדים או בשבת בלבד. בין הפרשיות העוסקות בשבת יש למנות כמובן את אלה שבעשרת הדברות (שמות י"ט, ח"י-י"ב, דברים ה', י"ב-ט"ו), וגם את אלה שבשמות ל"א (י"ב-י"ז) ושמות ל"ה (א"ג), הסמוכות לנושא המשכן. התורה עוסקת באריכות רבה בחג הפסח ובחג המצות שבעקבותיו בשמות פרקים י"ב-י"ג. יום הכפורים נידון לאחר הפרשה בה מדובר על כניסת הכהן הגדול למשכן, בויקרא ט"ז (כ"ט-ל"ד). יום הזכרון (ראש השנה) אינו מוזכר אלא כאן, בויקרא כ"ג, ובמקבילה בבמדבר כ"ח. יום הבכורים (שבועות, קציר) וסוכות (אסיף) אינם נזכרים בשום מקום בתורה פני עצמם, אלא רק כחלק מהמערכות השלמות של המועדים.

נסכם את העולה עד כאן:

שבת, יום הכפורים ופסח (כולל חג המצות) - התורה מצווה עליהם במקומם באריכות ובפירוט רב. לגבי שלושתם יש לומר שעיקר חידושו של החג אינו בפרשה שבויקרא כ"ג או בבמדבר כ"ח, והתורה חוזרת עליהם כאן מסיבה אחרת.

שבועות וסוכות נידונים במקומות אחרים במסגרת מערכת הרגלים, ולכן במקומות האלה התורה מדברת בעיקר על ההיבטים המאפיינים את החג כרגל, כלומר עליה לרגל וחגיגה לפני ה' בתוך הקשר עונתי. מצוות ספציפיות ומאפיינות אינן נידונות במקומות האחרים, ועל כן יש לצפות שאם יש כאלה, הן תופענה בפרשתנו. ואכן, קרבן שתי הלחם והבכורים מתוארים באריכות בפרשתנו דווקא (ט"ו-כ"א), וכן גם מצוות חג הסוכות - ארבעת המינים והסוכה (ל"ג-ל"ז, ל"ט-מ"ג).

יום הזכרון (ראש השנה) בפרשתנו הוא מועד מחודש. ברור שדיננו יופיעו כאן, אלא שיש לברר מדוע דווקא הוא אינו מוזכר בשום מקום אחר.

פרשיות מועדים נוספות בתורה

פרשיית המועדות בפרק כ"ג של ספר ויקרא ידועה ומפורסמת בגלל מרכזיותה בעיצוב לוח השנה שלנו. יחד עם מקבילתה בספר במדבר כ"ח, העוסקת בדיני הקרבנות של המועדות, היא מעצבת במידה רבה את לוח השנה שלנו ואת אופיים של "מועדי ה'" (על פי פסוק ב' בפרק). כמו במקרים אחרים, גם כאן אין פרשה זו עומדת לבדה. מערכות נוספות של ציווי על החגים נמצאות במקומות שונים בתורה. ייחודה של הפרשייה בספר במדבר ברור - הקרבנות, אך מטרת הפרשייה בויקרא כ"ג אינה מובנת מאלה.

בין הפרשות האחרות יש למנות שני סוגים:

א. אלה העוסקות במערכת הרגלים (ושבת) כולה.

ב. אלה העוסקות במועד אחד מבין המועדות או בשבת לבדה (שגם היא נזכרת בפרשתנו).

הפרשיות מהסוג הראשון הן:

שמות כ"ג (י"ב-י"ט)

שמות ל"ד (כ"א-כ"ה)

דברים ט"ז.

בכולן נזכרים שלושת הרגלים יחד, כמערכת שלמה. בשתיים מהן, אלה שבשמות, נזכרת גם השבת. הפרשיות שבשמות כ"ג וְל"ד דומות אחת לשנייה מאוד, וזאת משום שהמאחרת נאמרה בעקבות הסליחה והברית המחודשת בין הקב"ה לישראל, כמעין אישור ותיקוף מחדש של ההיבט הדתי-פולחני של הברית הראשונה.

היעדר אזכור השבת בספר דברים נובע מן החידוש העיקרי בפרשה שם, והוא הציווי לחגוג לפני ה' "במקום אשר יבחר ה'"; ביטוי מרכזי בספר דברים בכלל, וחוזר בכל אחד מציווי המועדים שבפרק בפרט (ב', י"א, ט"ו). חידוש זה רלוונטי לשלושת הרגלים, בהם מימד מרכזי הוא מצוות הראיה לפני ה' והחגיגה בקרבנות וביבול לפניו. בשבת, כמובן, אין היבט כזה, ולכן היא אינה נזכרת שם. מימד מרכזי נוסף בפרשייה בדברים הוא ה"שמחה הסוציאלית", קרי שיתוף החלשים בעם בשמחה של

7. ויקרא פרק כ"ג פסוק כ"א (דיו יום הבכורים - שבועות):

ויקראתם בעצם היום הזה מקרא קדש יהיה לכם כל מלאכת עבודה לא תעשו חקת עולם בכל מושבתיכם לדורתיכם:

8. ויקרא פרק כ"ג פסוק ל"א (יום הכפורים):
כל מלאכה לא תעשו חקת עולם לדורתיכם בכל מושבתיכם:

9. במדבר פרק ל"ה פסוק כ"ט (פרשת עיר המקלט רוצח):

והיו אלה לכם לחקת משפט לדורתיכם בכל מושבתיכם:

הערה: הביטוי "מושבותיכם" נזכר עוד פעם אחת בהקשר אחר (במדבר פרק ט"ו פסוק ב'): "דבר אל בני ישראל ואמרת אליהם כי תבאו אל ארץ מושבתיכם אשר אני נתן לכם...". במקום זה ברור כי הכוונה היא לארץ ישראל בלבד, דהיינו הארץ בה נמצאים המקומות אשר בהם אתם יושבים; אולם, אין הכרח שזוהי משמעות הביטוי "בכל מושבותיכם", וניתן לפרש אותו ככל מקומות הישיבה שלכם, לאו דווקא בארץ. בשאר התנ"ך מצאנו עוד הופעה אחת של הביטוי, ונעמוד עליה מאוחר יותר.

מבט מהיר על הרשימה מגלה שמספר ההופעות הוא מועט, ולמעט שני יוצאים מן הכלל כולן נמצאות בפרשת המועדים או קשורות אליה:

• ארבעה הופעות נמצאות כאן בפרשה: שבת, איסור חדש, יום הבכורים ויום הכפורים (מספרים 5-8 ברשימה).

שתיים נספחות לפרשה:

• האחת היא אכילת מצות בפסח "בכל מושבותיכם" (מספר 1 ברשימה). חובה זו נזכרת בשמות י"ב, אך לעניות דעתי סיבת אי הופעתה כאן (ויקרא כ"ג) היא מפני הקיצור: דיני הפסח וחג המצות הובאו כאן בקיצור רב מכיוון שהם נידונו כבר בהרחבה. לכן, התורה מקצרת ואינה מונה את שאר דיני החג אלא רק את שני ימי מקראי הקדש במסגרת יצירת הרשימה הכללית של מקראי הקדש כולם.

• השנייה היא השבת (מספר 2 ברשימה). במקבילה של פרקנו בשמות ל"ה נזכר הציווי על השבת בסגנון דומה מאוד לפרשתנו, ואחריו האיסור להדליק אש "בכל מושבותיכם". כמו לגבי הפסח, נראה שהופעת השבת בויקרא חוזרת על הנאמר בשמות, ומטרתה היא להשלים את הלוח ולא לחדש בו. לכן, דיני השבת מפורטים בשמות יותר מאשר בויקרא.

מה לגבי מצוות אחרות שאינן חלק אינטגרלי של "מקראי הקדש"? יש כאלה כמה בפרקנו:

א. מנחת העומר (ט"ו-י"ג).

ב. איסור אכילת חדש - "ולחם וקלי וקרמל לא תאכלו עד עצם היום הזה, עד הביאכם את קרבן אלוסיכם" (י"ד).

ג. מנחת הבכורים - שתי הלחם (י"ז-כ').

ד. מצוות פאה ולקט (כ"ב).

שתיים מן המצוות הללו נזכרו כבר במקומות אחרים:

הבכורים נזכרו בויקרא ב', י"ב-יד, וכן במדבר כ"ח, כ"ו.

מצוות הפאה והלקט הופיעו בויקרא י"ט, ט"ו-י"י.

מצוות העומר והחדש מופיעות כאן בפעם היחידה.

וגם כאן יש לברר - מדוע זהו המצב? מדוע המצוות שנזכרו כבר מופיעות כאן שוב, ומדוע יש מצוות שלא מצאו את מקומן במקום אחר אלא כאן?

'בכל מושבותיכם'

הופעות הביטוי "בכל מושבותיכם" בתורה

נציע התבוננות על חידושו של פרק המועדות כאן, תוך עמידה על הביטויים המנחים את כל הפרשה.

יש בעיקר שני ביטויים כאלו:

א. "מקרא קדש" (ב', ג' ד', ז', ח', כ"א, כ"ד, כ"ז, ל"ה, ל"ו)

ב. "בכל מושבותיכם" (ג', י"ד, כ"א, ל"א)

על הביטוי הראשון נאמר הרבה בין מפרשינו, ועוד נחזור אליו בסוף השיעור. את עיקר המחשבה נשקיע דווקא בביטוי "בכל מושבותיכם". ביטוי זה נפוץ למדי בפרשתנו; מכאן עולה הרושם שזהו המצב גם בשאר התורה, אולם למעשה אין זה כך. נסקור את מופעיו בתורה:

1. שמות פרק י"ב פסוק כ':

כל מחמצת לא תאכלו בכל מושבתיכם תאכלו מצות:

2. שמות פרק ל"ה פסוק ג':

לא תבערו אש בכל מושבתיכם ביום השבת:

3. ויקרא פרק ג' פסוק י"ז:

חקת עולם לדורתיכם בכל מושבתיכם כל חלב וכל דם לא תאכלו:

4. ויקרא פרק ז' פסוק כ"ו:

וכל דם לא תאכלו בכל מושבתיכם לעוף ולבהמה:

5. ויקרא פרק כ"ג פסוק ג':

ששת ימים תעשה מלאכה וביום השביעי שבת שבתון מקרא קדש כל מלאכה לא תעשו שבת הוא לה' בכל מושבתיכם:

6. ויקרא פרק כ"ג פסוק י"ד (איסור אכילת חדש):

ולחם וקלי וקרמל לא תאכלו עד עצם היום הזה עד הביאכם את קרבן אלוסיכם חקת עולם לדורתיכם בכל מושבתיכם:

בפרשתנו אנו למדים לראשונה שיש להביא את ראשית הקציר ולהניפו לפני ה' (מצוות העומר), ועל איסור החדש שהוא תוצאה של מצוות העומר: התורה מחדשת שאסור לאכול "לחם וקלי וכרמל" עד הבאת העומר. מצוות העומר היא פולחנית במהותה, שהרי היא חלק מעבודת המקדש. בגלל אופייה הפולחני-מקדשי של המצווה היינו חושבים שאיסור אכילת חדש נוהג רק במקום הפולחן, כחלק ממצוות העומר. על מנת לשלול זאת אמרה התורה "בכל מושבותיכם", כלומר שעד שלא יבוא העומר במקדש אסור לאכול את החדש בכל מקום; המעשה שבמקדש מקרין על המצב בכל הארץ.

הציווי על יום הביכורים דומה במהותו לנאמר במצוות החדש. חיוב קרבן הבכורים איננו חידוש של פרשתנו, כפי שנאמר למעלה, אלא החידוש הוא שבאותו יום שבו מובא קרבן שתי הלחם, 'הבכורים הציבורי', צריך להיות גם מועד - 'מקרא קדש'. כיוון שאופייה של מצוות הבכורים הוא פולחני-מקדשי, היינו יכולים לחשוב שאין לה השלכות מחוץ למתחם המקודש, וכדי למנוע זאת אמרה התורה "בכל מושבותיכם": מכוח מצוות הבאת מנחת הבכורים יש לציין מקרא קדש בכל מקום.

ההופעה הבאה של הביטוי היא ביום הכפורים, וכאן הפירוש המוצע מקבל משנה תוקף. עיון מהיר בפרשת יום הכפורים בויקרא כ"ג מגלה שיש בה סרבול רב ומשפטים כפולים.

11. ויקרא כ"ג:

(כז) אַךְ בְּעֶשְׂרֵי לַחֲדָשׁ הַשְּׁבִיעִי הַזֶּה יוֹם הַכִּפּוּרִים הוּא מִקְרָא קֹדֶשׁ יִהְיֶה לָכֶם וְעִנִּיתֶם אֶת נַפְשֹׁתֵיכֶם וְהִקְרַבְתֶּם אֶשֶׁה לָהּ:

(כח) וְכָל מְלֹאכָה לֹא תַעֲשׂוּ בַעֲצֵם הַיּוֹם הַזֶּה כִּי יוֹם כִּפּוּרִים הוּא לִכְפֹּר עֲלֵיכֶם לִפְנֵי ה' אֱלֹהֵיכֶם:

(כט) כִּי כָל הַנֶּפֶשׁ אֲשֶׁר לֹא תַעֲנֶה בַעֲצֵם הַיּוֹם הַזֶּה וְנִכְרְתָה מֵעַמִּיהָ:

(ל) וְכָל הַנֶּפֶשׁ אֲשֶׁר תַעֲשֶׂה כָל מְלֹאכָה בַעֲצֵם הַיּוֹם הַזֶּה וְהִאֲבֹדְתִי אֶת הַנֶּפֶשׁ הַהוּא מִקְרָב עִמָּה:

(לא) כָּל מְלֹאכָה לֹא תַעֲשׂוּ חֻקַּת עוֹלָם לְדֹרֹתֵיכֶם בְּכָל מִשְׁבְּתֵיכֶם:

(לב) שֶׁבֶת שֶׁבֶתוֹן הוּא לָכֶם וְעִנִּיתֶם אֶת נַפְשֹׁתֵיכֶם בְּתַשְׁעָה לַחֲדָשׁ בְּעָרֵב מִעָרֵב עַד עָרֵב תִּשְׁבְּתוּ שֶׁבֶתְכֶם:

נקל להבחין שהתאריך, קביעת היום כמועד ("שבתון" ו"מקרא קדש"), איסור המלאכה, חובת התענית וכן עונש הכרת - חוזרים פעמיים. כעת נכתוב שוב את הפרשיה, אך הפעם נסמן את החזרות על ידי סימון דומה (ויקרא כ"ג):

א. אַךְ בְּעֶשְׂרֵי לַחֲדָשׁ הַשְּׁבִיעִי הַזֶּה יוֹם הַכִּפּוּרִים הוּא מִקְרָא קֹדֶשׁ יִהְיֶה לָכֶם וְעִנִּיתֶם אֶת נַפְשֹׁתֵיכֶם וְהִקְרַבְתֶּם אֶשֶׁה לָהּ:

רק בשני מקומות בתורה נזכר הביטוי "בכל מושבותיכם" שלא בהקשר למועדים:

• האחד הוא איסור חֲלָב ודָם, שבשני מופעיו בספר ויקרא (מספרים 3-4 ברשימה) נאמר שהוא צריך לנהוג "בכל מושבותיכם". אמנם בפרשייה העיקרית של איסור אכילת דם שהיא גם מקור האיסור, ויקרא י"ז (י"ב), הגדר של "בכל מושבותיכם" לא נזכר, וצ"ע.

• השני הוא חוקי עיר המקלט והרוצח (מספר 9 ברשימה).

הצורך בציווי "בכל מושבותיכם"

תמונה זו מעוררת תמיהה: באופן פשוט, משמעות הביטוי "בכל מושבותיכם" היא הנחיה לקיים את מצוות התורה לא רק במקום מסויים, אלא בכל מקום שבו ישראל יושבים. אולם, הבנה זו מעוררת קושי: אם יש צורך לומר על מצווה החלה בכל מקום שדינה הוא כך, מדוע לא נזכר הביטוי "בכל מושבותיכם" ברוב מצוות התורה? ולאידך גיסא: אם מיותר לומר שכל חוק ומצווה תקפים בכל מקום, שהרי זוהי תכונתו של כל חוק או מצווה - שהוא כללי, מדוע יש צורך לומר "בכל מושבותיכם" במקומות ספורים דווקא, מה שיכול ללמד בטעות שבשאר המקומות אין דין כזה? ועוד: אם אכן יש כאן ביטוי שיש לו קשר מיוחד למועדות (וההופעות בדם ובעיר מקלט הן יוצאות מן הכלל) מדוע הביטוי לא מופיע ביום הזכרון ובחג הסוכות?

לכן, מציע הרב תמיר גרנות, להסביר אחרת את משמעותו של הביטוי:

הביטוי מופיע בכל מקום בו יש סיבה להעלות על הדעת שקיום המצווה איננו בכל מקום, וכדי לשלול הבנה זו כתבה התורה "בכל מושבותיכם".

מהן המצוות הללו ומה המשותף להן?

10. הרב תמיר גרנות

בעיון מהיר בכל המקומות מתבררת התמונה הבאה: כאשר יש למצווה מקור או הקשר מקדשי, כלומר שמבחינה אחת או יותר יש לה משמעות כמעשה פולחני או כמחווה בעלת משמעות במקדש דווקא, התורה רוצה ללמד שלמרות היסוד ה"מקדשי" המצווה חלה בכל מקום. אין צורך לומר "לא תאכלו כל נבלה בכל מושבותיכם..." מפני שאין הווא אמינא שיהיה אחרת, אך במקרים אחרים, בהם נולדה הווא אמינא כזו, מלמדת אותנו התורה שאין זה כך.

בחינת הצעתנו בפרשיית המועדות

נבחן כעת את דברינו במקומות בהם מופיע הביטוי, ונתחיל בפרשיית המועדות בויקרא כ"ג.

בחינת הצעתנו בשאר המקומות בתורה

מה ביחס למקומות הנוספים בהם נזכר הביטוי "בכל מושבותיכם"?

לגבי איסור חלב ודם הדברים ברורים: מקורם של איסורים אלו, לפי ויקרא ג' וז', הוא היותם של החלקים הללו מוקרבים לה' על המזבח: העובדה שהם חלק קבוע משולחן גבוה פוסלת אותם להיות מונחים על שולחן הדיוט. זהו מקרה מובהק של מצווה פולחנית: הקרבה על המזבח הגוררת אחריה איסור כללי. היינו יכולים לסבור שרק חלב ודם המוקרבים אסורים, ולכן השמיעה לנו התורה כי המצווה הפולחנית משפיעה גם על היחס הכללי אליהם, וחלב ודם אסורים לעולם, "בכל מושבותיכם".

12. ספרא ויקרא - דבורא דנזבה פרשה י"ד ד"ה פרק כ:

"חקת עולם" - לבית העולמים

"לדורותיכם" - שינהוג הדבר לדורות

"בכל מושבותיכם" - בארץ ובחוצה לארץ

אזכור הביטוי בפרשת ערי המקלט הוא מעניין. יתכן שבתודעתנו דיני רוצח אינם נתפסים כבעלי הקשר ריטואלי-מקדשי, אך פרשת ערי המקלט מעמידה את הנושא באור שונה. עיר המקלט היא מתחם מקודש המהווה גם מחסה והגנה, אולם אין ספק שהיותה עיר לויים והאיסור של הרוצח לצאת ממנה מלמדים שהיא מעין מזבח שהרוצח נמצא בו כדי להימלט מהדין המוטל עליו: אם הוא רוצח בשוגג - המזבח אכן מכפר, אך לרוצח במזיד אין כפרה על ידי מזבח - "מעם מזבחי תקחנו למות" (שמות כ"א, י"ד) וכן "ולא תקחו כפר לנוס אל עיר מקלטו" (במדבר ל"ה, ל"ב). המשמעות הפולחנית המכפרת של עיר המקלט מתבלטת גם בכך שמותו של הכהן הגדול משחרר את הרוצח - זוהי סיומה של "תקופה פולחנית". הקשר זה היה יכול לגרום לנו לחשוב שבחסרונה של עיר המקלט אין דיני רוצח יכולים להתקיים, ובמיוחד היינו חושבים שלרוצח בשגגה אין שום דרך כפרה או הגנה. לכן הבהירה התורה שדין זה הוא "חוקת עולם לדורותיכם בכל מושבותיכם": בכל מצב חלים חוקים אלה, ללא קשר לאפשרות לקיים אותם כסדרם בארץ כמערכת פולחנית. גם כאן האידאה המקדשית-פולחנית מתרחבת והופכת כללית. חז"ל למדו מכאן שסנהדרין נוהגת גם בחו"ל.

13. תלמוד ירושלמי מכות פרק א הלכה ח':

סנהדרין נוהגת בארץ ובחוצה לארץ; סנהדרין נוהגת בארץ ובחוצה לארץ דכתיב "והיו אלה לכם לחוקת משפט לדתיתכם בכל מושבותיכם" (במדבר ל"ה, כ"ט), ומה תלמוד לומר "שופטים ושוטרים תתן לך בכל שעריך" (דברים ט"ז, י"ח) - בערי ארץ ישראל? אלא שבערי ישראל מושיבין דיינים בכל עיר ועיר, ובחוצה לארץ מושיבין אותן פלכים פלכים.

ב. וכל מלאכה לא תעשו בעצם היום הזה כי יום פרי

הוא לכפר עליכם לפני ה' אלוהיכם:

ג. כי כל הנפש אשר לא תענה בעצם היום הזה ונכרתה מעמיה:

ג. וכל הנפש אשר תעשה כל מלאכה בעצם היום הזה והאבדת את הנפש ההוא מקרב עמה:

ב. כל מלאכה לא תעשו חקת עולם לדתיתכם בכל

משבתיתכם:

א. שבת שבתון הוא לכם ועניתם את נפשתיכם בתשעה

לחדש בערב מערב עד ערב תשבתו שבתכם:

במבט שני ניתן גם לראות שהפסוקים מעוצבים במבנה כיאסטי. המבנה הכיאסטי מבליט את כתיבת הפרשה בשתי מחציות כפולות, כאשר החזרה היא תוצאה של מבנה זה. במרכז הפרשה (פסוקים כ"ט-ל', ג' ו-ג') נמצא חיוב הכרת, המבליט את חומרתו של היום על פני המועדים האחרים.

מהי סיבת המבנה המיוחד הזה והכפילויות שבו? נראה כי החצי הראשון ("כ"ז-כ"ט", א-ג) מציג את החג מבחינתו ה"מקדשית", והחצי השני ("כ"ט-ל"ב, ג-א) מציג אותו מבחינת היותו יום מועד ותענית כללי, ללא זיקה למקדש דווקא. ההיבט ה"מקדשי" נדון כבר בתורה בפרשת יום הכפורים שבפרק ט"ז, ואכן מבחינה זו יש לפנינו חזרה כמו בפסח או שבת. עיקר החידוש של התורה כאן הוא בהכנסת יום הכיפורים למסגרת מועדי כלל ישראל, והפקעתו ממעמדו כיום של עבודה מיוחדת במקדש.

עובדה זו ניכרת גם מן ההקבלה בפסוקים, אלא שהפעם על דרך הניגוד: אם נעיין בפסוקים המודגשים בקו (פסוקים כ"ח ו"א, ב' ו-ב) נראה כי איסור המלאכה מוגדר ומנומק פעמיים: בפסוק כ"ח איסור המלאכה נובע מכך שהיום הוא יום כפורים לכפר על בני ישראל לפני ה', כמו שנאמר בפרק ט"ז פסוק ל': כי ביום הזה יכפר עליכם לטהר אתכם מפל טטאתיכם לפני ה' תטהרו. בפסוק ל"א הדגש הוא על איסור המלאכה בכל מקום, ללא קשר לכפרה לפני ה': "חקת עולם לדורותיכם בכל מושבותיכם", ולפי ההמשך "שבת שבתון..." הכוונה היא לכך שזהו איסור מלאכה כללי, בכל מקום ובכל זמן. ושוב, אנו עומדים כאן על אותו עקרון: הביטוי "בכל מושבותיכם" מחדש את ההיבט הכללי והעל-מקומי של מועד שמבחינה מסויימת הוא פולחני-מקדשי במובהק, וביום הכיפורים הדבר בולט מאוד בהשוואת שתי המחציות.

כלומר, יום הכפורים, לפי ויקרא כ"ג, אינו יום כפרה בלבד, אלא יום שבת שבתון לכלל ישראל, שמוקדו הוא התענית. אפשר גם לומר שלפי המחצית השנייה, החוץ-מקדשית, העינוי אינו לשם כפרה בלבד, אלא הוא ביטוי של קדושתו היתירה של היום.

שמירת ל"ט המלאכות האסורות על בסיס מקורן במשכן היא ביטוי של שורשה של המצווה כמצווה שבמקדש, שהתורה חידשה שיש לנהוג אותה "בכל מושבותיכם".

חסרונו של הביטוי בראש השנה ובסוכות

לבסוף, נותר לנו לבאר מדוע במקומות מסויימים הביטוי חסר. לעיל תמהנו על היעדרו של הביטוי בפסוקים העוסקים ביום הזכרון ובסוכות בויקרא כ"ג, אך כעת הדברים ברורים: יום הזכרון (ראש השנה שלנו) אינו יום של עבודת מקדש, שהרי אין בו מעשים פולחניים מיוחדים. לכן, אין צורך לומר שתוקפו "בכל מושבותיכם", שהרי זה מובן מאליו כמו בכל מצווה אחרת.

בסוכות הבעיה מורכת יותר. כידוע, מצוות סוכות מפוצלת בויקרא כ"ג לשני חלקים נפרדים, ויש לבחון שאלה זו ביחס לכל חלק בנפרד.

14. ויקרא כ"ג, ל"ד-מ"ג:

(לד) דְּבַר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר בְּחֻמְשָׁה עֶשֶׂר יוֹם לַחֹדֶשׁ הַשְּׁבִיעִי הַזֶּה חַג הַסֻּכּוֹת שִׁבְעַת יָמִים לֵה':

(לה) בַּיּוֹם הָרִאשׁוֹן מִקְרָא קֹדֶשׁ כָּל מְלֶאכֶת עֲבֹדָה לֹא תַעֲשׂוּ:

(לו) שִׁבְעַת יָמִים תִּקְרְבוּ אִשָּׁה לֵה' בַּיּוֹם הַשְּׁמִינִי מִקְרָא קֹדֶשׁ יִהְיֶה לָכֵם וְהִקְרַבְתֶּם אִשָּׁה לֵה' עֲצַרְתָּ הוּא כָּל מְלֶאכֶת עֲבֹדָה לֹא תַעֲשׂוּ:

(לז) אֵלֶּה מוֹעֲדֵי ה' אֲשֶׁר תִּקְרְאוּ אֹתָם מִקְרָא קֹדֶשׁ לְהִקְרִיב אִשָּׁה לֵה' עֲלֶה וּמְנַחָה זָבַח וּנְסֻכִים דָּבַר יוֹם בַּיּוֹם:

(לח) מִלִּבְדָּ שִׁבְתָּת ה' וּמִלִּבְדָּ מִתְּנוּתֵיכֶם וּמִלִּבְדָּ כָּל נְדָרֵיכֶם וּמִלִּבְדָּ כָּל נְדָבְתֵיכֶם אֲשֶׁר תִּתְּנוּ לֵה':

(לט) אַךְ בְּחֻמְשָׁה עֶשֶׂר יוֹם לַחֹדֶשׁ הַשְּׁבִיעִי בְּאַסְפַּכֶּם אֶת תְּבוּאֹת הָאָרֶץ תַּחֲגוּ אֶת חַג ה' שִׁבְעַת יָמִים בַּיּוֹם הָרִאשׁוֹן שִׁבְתוֹן וּבַיּוֹם הַשְּׁמִינִי שִׁבְתוֹן:

(מ) וּלְקַחְתֶּם לָכֵם בַּיּוֹם הָרִאשׁוֹן פְּרִי עֵץ הָדָר כַּפֹּת תְּמָרִים וְעֵנָף עֵץ עֵבֶת וְעֵרְבֵי נָחַל וּשְׂמַחְתֶּם לִפְנֵי ה' אֱלֹהֵיכֶם שִׁבְעַת יָמִים:

(מא) וְחַגְתֶּם אֹתוֹ חַג לֵה' שִׁבְעַת יָמִים בְּשָׁנָה חֻקַּת עוֹלָם לְדֹרֹתֵיכֶם בְּחֹדֶשׁ הַשְּׁבִיעִי תַחֲגוּ אֹתוֹ:

(מב) בְּסֻכּוֹת תִּשְׁבוּ שִׁבְעַת יָמִים כָּל הָאֶזְרָח בְּיִשְׂרָאֵל יִשְׁבּוּ בְּסֻכּוֹת:

(מג) לְמַעַן יִדְעוּ דֹרֹתֵיכֶם כִּי בְּסֻכּוֹת הוֹשַׁבְתִּי אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּהוֹצִיאִי אוֹתָם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם אֲנִי ה' אֱלֹהֵיכֶם:

הפסוקים באמצע (המודגשים, ל"ז-ל"ח), חוצצים בין שני החלקים. החלק הראשון (ל"ד-ל"ו) אינו כולל ציווי על דין מיוחד בסוכות, אלא רק על היותו של היום מקרא קדש. כיוון שאין ביום זה ביטוי פולחני מקדשי מיוחד, אין צורך בציווי "בכל מושבותיכם".

הופעת הביטוי בפסח ברורה: בשמות י"ב עיקרה של הפרשה הוא בחגיגת קרבן הפסח בבתיים, ומקורו של החיוב לאכול מצות הוא בקרבן - "צלי אש ומצות על מרורים יאכלהו" (ח'). מכל אלה ניתן להסיק בטעות שחובת המצה היא חובה פולחנית כחלק מאכילת הקרבן, ולכן התורה מדגישה כי אין הדבר כך, אלא "בכל מושבותיכם תאכלו מצות": החובה מתרחבת וחלה על כל מושבותיכם וללא קשר לקרבן. ההרחבה היא כפולה: על ציר הזמן - בכל שבעת הימים; ועל ציר המקום - גם במקום שאין הפסח קרב. הוראה זו חלה גם ביחס לפסח מצרים, הקרב בבתיים, וגם ביחס לפסח דורות שבספר דברים, המחדש את החובה להקריב את הפסח דווקא בירושלים, אך חג המצות ייחגג בכל מקום.

הגענו להופעה האחרונה של הביטוי "בכל מושבותיכם" בתורה - שבת. במקום אחד (שמות ל"ה) הביטוי "בכל מושבותיכם" נזכר דווקא בקשר לאיסור הבערת אש: "לא תבערו אש בכל משבתיכם ביום השבת". ואולם, הרב תמיר גרנות מציע לאור הפסוקים בויקרא כ"ג לקרוא את ההנחיה על איסור המלאכה באופן כללי: "שבת היא לה' בכל מושבותיכם". גם בשמות ל"ה ניתן לפרש כך, ויש לקרוא את הפסוקים כך: "וביום השביעי יהיה לכם קדש.... (וגם) לא תבערו אש בכל מושבותיכם (ב-ג)".

האינטרפרטציה שהצענו לביטוי זה בכל המקומות האחרים מעמידה באור בהיר את עמדת חז"ל הידועה על הזיקה בין המקדש לבין השבת. לא סמיכות פרשיות לבד יש כאן, אלא קביעה שורשית: מצוות השבת, מבחינה מסויימת, צריכה הייתה להתקיים רק במקדש; ניתן אפילו היה לחשוב שכך הוא הדין הלכה למעשה, ולכן התורה צריכה לחדש שהשבת נוהגת "בכל מושבותיכם". מדוע ניתן היה לחשוב שהשבת נוהגת רק במקדש? כנראה מפני שרק במתחם המקודש, במקום בו שורה שכינה, יכולה המציאות לנהוג לפי הכללים של בורא עולם השובת בשבת. במציאות של חולין ומחוץ למקדש, אין חוקי ניכרים כל כך, ואין אפשרות שכל אחד ישבות. בנקודה זו התורה מחדשת חידוש גדול: יסודה של מצוות השבת הוא ברעיון הקדושה, וכשם שמבחינה מטאפיסית נכון ש"לית אתר פנוי מיניה", הרי שגם מבחינה "מצוותית-דתית" אין מקום שיכול לנהוג אחרת מהחוקיות שקבע ה' בבריאתו; כשם שהוא בכל מקום - אף מצוותיו בכל מקום ולא רק במקדשו, ולכן אף שביתת השבת כללית היא.

הלימוד מהמשכן על שבת איננו דרשה בלבד אלא הוא עיקר כוונתה של תורה: מקור השבתה הוא במקדש, במתחם המקודש הנוהג על פי חוקי בריאתו המקוריים. לכן, גם המלאכות האסורות נלמדות מהמשכן, שהרי שורש המצווה הוא שיאסרו דווקא המלאכות הללו.

של הפרק, וכמו שנאמר בתחילת הדברים - אין בחגים אלה חידוש תוכני בפרשתנו.

המצוות והחגים שנתחדשו הם כולם בעלי אופי כללי: יום הזכרון וסוכות מההיבט האחד שלו הם בעלי קדושה כללית מעצם טבעם, ולא רק פולחנית-מקדשית.

לגבי יום הבכורים, יום הכפורים וחג הסוכות מההיבט השני שלו, התחדש שההיבט הפולחני-מקדשי שלהם מקרין מעבר למקדש ויוצר את היום כקדוש גם ללא זיקה לנעשה במקדש.

מצוות העומר נשנתה כאן בעיקר בגלל שכלול בה הרעיון כי ישנו מעשה פולחני (הקרבן העומר) שתוצאתו משפיעה על החיים בגבולין (איסור חדש).

איסורי לקט ופאה מנויים כאן משום שאסור לעיסוק בפולחן (עומר וביכורים) להשכיח את החובה העל מקומית להותיר לעניים, כדבריו היפים של ה"אור החיים" הקדוש.

16. אור החיים ויקרא כ"ג, כ"ב:

"ובקצרכם את קציר וגו'". מה עניין זה לכאן, ואולי שבא לחייב גם שדה שהובא ממנו העומר שחייב בלקט ופאה, שתבא הסברא לומר כיון שתחילתו נקצר לקרבן יהיה פטור מפאה וכו' תלמוד לומר.

ולזה תמצא שלא הזכיר אלא לקט ופאה, שהם חובת שדה בלא סובב אמצעי, ולא הוזכר שכחה שהיא באה מצד בעל השדה. ורבותינו ז"ל בתורת כהנים אמרו שרמז ה' בזה שכל מי שנותן לקט שכחה ופאה מעלה עליו כאלו בית המקדש קיים והוא מקריב קרבנותיו לתוכו וכו' עד כאן, מה שאמר שכחה, הגם שלא הוזכר בפסוק, לצד שהוא מצווה שחייב בה כלקט ופאה כללה, והכתוב שלא כתבה להעירך שנתכוין גם כן לדרך שכתבתי.

עתה ניתן לנו להתייחס גם למשמעותו של הביטוי המנחה הנוסף בפרשתנו: "מקרא קודש". לפי דברינו, זהו החידוש העיקרי של הפרשיה - המועד קדוש לא רק במתחם המקודש מחמת השכינה השורה בו, אלא בכל מקום. ניתן לקרוא מקרא קודש "בכל מושבותיכם". הקדושה במקדש היא תוצאה של השכינה הנוכחת. הקדושה בגבולין היא תוצאה של קריאתנו (בפסוק ב' בפרקנו) "אשר תקראו אתם" (הכתיב חסר) - אתם קוראים!

קו רעיוני זה משתלב יפה עם מטרתו של החלק השני של ספר ויקרא כולו. חלקו הראשון עוסק רק בהיבטים הריטואליים-מקדשיים של עבודת ה'. חלקו השני של הספר עוסק במצוות כלליות המקדשות את העם: "קדושים תהיו" (ויקרא י"ט, ב'). מטרת פרשת המועדות היא להפקיע את תפיסת החגים כימים של פולחן מיוחד שמיקומו המקדש, ולקובעם כימים שבהם הקדושה אפשרית ומחוייבת בכל מקום.

הציווי השני (ל"ט-מ"ג) מלמד על שתי מצוות חדשות - ארבעת המינים וסוכה. נטילת ארבעת המינים צריכה להיעשות "לפני ה'", קרי - במקדש, וחז"ל במשנה הבחינו בחיוב המיוחד שיש בארבעת המינים במקדש דווקא. אולם, התורה מצווה לחגוג את החג שבעה ימים ללא קשר למקדש. לאחר מכן מופיע הציווי לשבת בסוכה, ומיד התורה מדגישה "כל האזרח בישראל ישבו בסכות" אך ללא ההבהרה "בכל מושבותיכם", אף שברור שזו משמעות המצווה. גם כאן יש מועד שיש לו מוקד מקדשי, אך הוא מתרחב. דומה שהיעדר הביטוי "בכל מושבותיכם" כאן אינו מהותי, אלא נובע מאופיה של המצווה הכלל ארצית: אין ספק כי הציווי "בסכות תשבו שבעת ימים" מיועד ל"כל מושבותיכם", כיון שברור שאין ציווי לעשות סוכות רק במקדש, ובנוסף לכך התורה מדגישה "כל האזרח בישראל ישבו בסכות", כדי להרחיב את תחולתו של החיוב. הביטוי "בכל מושבותיכם" חסר כיוון שהוא איננו הולם את המצווה - העם הרי יוצא ממושבותיו הקבועים לסוכות, ולציווי על סוכות וההרחבה ל"כל האזרח" יש ממילא משמעות דומה. הנה כי כן, גם לחג הסוכות יש בחינה מקדשית המתרחבת על כלל המציאות.

כפי שנאמר לעיל, הביטוי חוזר עוד פעם אחת במקרא.

15. יחזקאל ו', ו':

בְּכָל מוֹשְׁבוֹתֵיכֶם הָעָרִים תִּחְרַבְנָה וְהַבְּמֹת תִּישָׁמְנָה לְמַעַן יִחְרְבוּ וַיֵּאָשְׁמוּ מִזְבְּחוֹתֵיכֶם וְנִשְׁבְּרוּ וְנִשְׁבְּתוּ גְלוּלֵיכֶם וְנִגְדְּעוּ חֲמִינֵיכֶם וְנִמְחוּ מַעֲשֵׂיכֶם.

גם כאן נראה שהמשמעות היא דומה, אם כי על צד השלילה. ישראל, שהפיצו את הטומאה בכל מושבותיהם, בניגוד לחובה שהטילה תורה לקדש את כל מושבותיכם, ייענשו על ידי חורבן הערים וטומאתם "בכל מושבותיכם".

ייחודו של ויקרא כ"ג

לאור הנאמר עד כאן, נראה שייחודו של פרק כ"ג, בו התורה יוצרת רשימה מלאה של החגים, הוא בהעברת מוקד הכובד של המועדים מהמקדש ל"כל מושבותיכם": קדושת החג הבוקעת ממקור הקודש ומתפשטת על כל מרחב החיים, מקום וזמן, וקובעת את אופיו.

רשימות שלוש הרגלים בשמות ובדברים מציגות חגים שיסודם העיקרי פולחני - עליה לרגל ושמחה לפני ה' במקדש. ההיבט הסוציאלי שנתחדש בספר דברים קשור בשיתוף החלשים בחברה בשמחה שלפני ה', אולם אין זה חג טוטאלי, על מקומי. רק בפרשתנו נתחדש עקרון זה. אמנם, יסודותיו קיימים כבר בשלושת המועדים שזכרו עוד לפני הפרק הזה, כל אחד מסיבותיו - שבת, פסח ויום הכפורים: הרעיון היסודי של הקדושה העל מקומית מופיע כבר בשלושתם; ואכן, אין הם המטרה העיקרית